

Магдюк О. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету

ЛАТИНСЬКА МОВА У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті досліджено місце латинської мови у системі сучасної освіти України; систематизовано питання, пов'язані з навчанням латинської мови у закладах вищої освіти на сучасному етапі; проаналізовано цілі навчання латинської мови у закладах вищої освіти; виокремлено результати навчання латинської мови у закладах вищої освіти; розглянуто методи викладання латинської мови; запропоновано можливості здійснення об'єктивного контролю знань, мовних навичок і умінь студентів.

Ключові слова: латинська мова, система вищої освіти України, заклади вищої освіти, цілі навчання.

В статье исследовано место латинского языка в системе современного образования Украины; систематизированы вопросы, связанные с обучением латинского языка в университетах на современном этапе; проанализированы цели обучения латинскому языку в университетах; выделены результаты обучения латинскому языку в университетах; рассмотрены методы преподавания латинского языка; предложены возможности осуществления объективного контроля знаний, речевых навыков и умений студентов.

Ключевые слова: латинский язык, система высшего образования Украины, высшие учебные заведения, цели обучения.

The article deals with the place of the Latin language in the system of modern education in Ukraine. Issues related to the teaching of Latin in higher education institutions at the present stage have been systematized. Goals of teaching Latin in higher education institutions have been analyzed. Results of teaching Latin in higher education institutions have been highlighted. Methods of teaching Latin have been considered. Opportunities for objective control of students' knowledge, language skills and abilities have been offered.

Key words: Latin language, system of higher education of Ukraine, institutions of higher education, goals of study.

У зв'язку зі змінами, що відбуваються в системі вищої освіти (перехід на дворівневу систему освіти, поява нових освітніх стандартів), стає нагальним питання про перегляд змісту навчання латинської мови як загальноосвітньої дисципліни у закладі вищої освіти. Виняткова роль латинської мови у формуванні європейської та світової культури робить її однією із фундаментальних елементів гуманітарної освіти. Як стратегічна мета іншомовного навчання у вищій професійній освіті виступає формування полікультурної мовної особистості, основна мета якої полягає у використуванні іноземної мови в процесі професійно орієнтованого іншомовного спілкування. Важливу роль в цьому контексті відіграє оволодіння латинською мовою.

Упродовж багатьох століть латинська мова була мовою культури, літератури і науки у всій Європі. І до цього дня вона, хоч і вважа-

ється мертвою мовою, не втратила своєї ролі універсальної мови науки, зрозумілої ученим усіх країн світу. Латинська мова подарувала світові величезну кількість термінології у різних сферах науки. Латинськими словами і виразами багаті медицина, біологія, філософія, юриспруденція. Латинська мова лежить в основі багатьох сучасних європейських мов, крім того, запозичення з латині становлять істотний лексичний пласт у багатьох мовах світу. Лінгвісти підрахували, що в англійській мові запозичення з латинської мови складають приблизно 60%, включаючи слова, запозичені безпосередньо з латинської мови або через будь-яку іншу романську мову. В українській мові слова латинського походження, як правило, так чи інакше пов'язані з наукою, освітою чи політикою. Це лексика, відома і зрозуміла в усьому світі – асистент (assistens), глосарій (glōssārium), декан (decan), коло-

квіум (colloquium), постулат (postulatum), ректор (rector), субстанція (substantia), ефект (effectus). Багато європейських мов використовують у своїй основі латинський алфавіт.

Метою статті є систематизувати питання, пов'язанні з особливостями навчання латинської мови у закладах вищої освіти на сучасному етапі та визначити місце латинської мови у системі сучасної вищої освіти України.

Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників, що займаються питаннями викладання латинської мови в закладах вищої освіти, можна назвати І. А. Козовик, Л. Т. Леушин, Н. К. Малінауспене, Р. В. Миленкову, О. В. Сутулу, С. К. Фоломкін та ін.

Необхідність та культуровідповідність викладання латинської мови у вищій школі не викликають сумнівів. У процесі вивчення латинської мови студенти отримують необхідні професійні та загальнокультурні компетенції. Значення цієї дисципліни, яка є невід'ємною частиною європейського навчання, зростає у зв'язку із входженням українських університетів у єдиний світовий освітній простір. В умовах створення передумов для взаємного визнання документів про вищу освіту, ведення процедури спеціалізованої акредитації та реалізації програм академічної мобільності студентів витіснення латинської мови з навчальних планів істотно обмежує можливості майбутніх фахівців вступати в повноцінне професійно-ділове спілкування.

Серед цілей навчання латинської мови у закладах вищої освіти можна виділити практичну, загальноосвітню, виховну та розвиваючу [4, с. 125-129].

Практична мета, будучи провідною, передбачає оволодіння мовою як засобом набуття умінь, необхідних для успішного володіння мовою. У випадку з латинською мовою – оволодіння знаннями з фонетики, граматики, лексики, фразеології латинської мови, достатніми для читання і перекладу нескладних автентичних та адаптованих латинських текстів.

Загальноосвітня мета передбачає підвищення культурного рівня студентів, розширення їх кругозору, збільшення знань про історію та культуру Стародавньої Греції та Риму, а також використання латинської мови для

розвитку знань про нові західноєвропейські мови (через порівняння граматичних явищ в латинській і нових мовах і через знаходження лексичних дериватів латинського походження в нових мовах).

Виховна мета передбачає розвиток особистості студента, розвиток його світогляду, мислення, пам'яті, системи моральних і естетичних поглядів, рис характеру, потреби в подальшій самоосвіті і вихованні у процесі вивчення латинської мови.

Розвиваюча мета полягає у розвитку вміння здійснювати самостійний пошук знань, у творчій діяльності студентів, у розвитку мовної здогадки, у використанні знань про латинську мову у процесі вивчення інших мовних дисциплін.

Досягнення цих цілей здійснюється шляхом вирішення спеціальних освітніх завдань (розвитку лінгвістичного кругозору, лінгвістичного та граматичного мислення, навичок аналізу і перекладу тексту) і завдань загальнокультурного розвитку і естетичного виховання студентів, які реалізуються шляхом відбору відповідної тематики і текстів для читання, що містять пізнавальну інформацію з історії, міфології і культури античного світу [1, с. 73].

Завдання навчання характеризують рівень компетенції, який досягається у ході навчання. Як результатів навчання латинської мови у закладах вищої освіти ми можемо виділити мовну, метамовну та історико-культурологічну компетенції [6, с. 32-34].

Мовна компетенція передбачає сукупність знань про латинську мову (фонетику, лексику, граматику, а саме, морфологію і синтаксис, основи стилістики) і практичних навичок і умінь, пов'язаних з читанням і перекладом латинських текстів.

Метамовна компетенція включає в себе вміння застосовувати знання про латинську мову у процесі вивчення інших дисциплін (нових західноєвропейських мов, курсу мовознавства і ін.).

Історико-культурологічна компетенція являє собою знання про історію та культуру Стародавньої Греції та Риму, що формуються у процесі читання, перекладу і коментування латинських текстів.

До методів викладання латинської мови можна віднести граматику-перекладний, свідомо-порівняльний і метод читання [7, с. 52-58].

Граматику-перекладний метод ґрунтується на розумінні мови як системи і опирається на когнітивний підхід до навчання. Студенти освоюють граматику і використовують знання про граматику у процесі аналітичного читання та перекладу текстів. Безсумнівна перевага граматику-перекладного методу полягає в отриманні глибоких знань студентами граматики. Недоліком такого методу є деяка монотонність навчання.

Більшість авторів вітчизняних підручників із латинської мови для закладів вищої освіти вдало доповнюють граматику-перекладний метод свідомо-порівняльним методом, який передбачає усвідомлення студентами значення мовних явищ латинської мови на основі їх порівняння з подібними до них в інших європейських мовах [5, с. 37-52].

На даному етапі навчання латинської мови доречно комбінувати зазначені методи з методом читання, за якого навчання вибудовується на основі синтетичного читання адаптованих або автентичних текстів.

В основі навчання латинської мови лежить навчання читанню, рецептивного виду мовної діяльності, який представляє собою сприйняття писемного мовлення. Читання орієнтоване на детальне сприйняття тексту з аналізом мовної форми, тому є аналітичним. На думку С. К. Фоломкіної, аналітичне читання являє собою вивчаюче читання, за якого здобута інформація використовується для будь-якої діяльності, для навчання [9]. Результатом такого виду читання є повне і точне розуміння усіх основних і другорядних фактів, що містяться в тексті.

Що стосується закладів вищої освіти, де латина вивчається комплексно, разом з античною історією та культурою (наприклад, студентами напрямів підготовки «Лінгвістика», «Педагогічна освіта» в рамках дисципліни «Стародавні мови і культури»), аналітичне читання дає можливість знайомитися з історичними фактами і культурними явищами, що сприяє форму-

ванню історико-культурологічної компетенції студента.

Історико-культурологічне коментування має на меті аналіз досліджуваних текстів з постановкою питань, спрямованих на поглиблене вивчення їхнього змісту, художніх і мовних особливостей, естетичних достоїнств. Це стає ще більш актуальним, враховуючи той факт, що у студентів є часто лише дуже смутні уявлення про події давньої історії, діячів античної культури, міфологічних персонажів, твори грецької та римської культури. У процесі навчання латинської мови викладач виявляє прогалини в знаннях студентів у цих областях і поступово сам їх заповнює під час занять, а також, рекомендує студентам відповідну літературу для самостійного вивчення, заслуховує їх невеликі повідомлення з того чи іншого питання [8, с. 14-29].

Тут ми впритул підійшли до питання про комплексне викладання латинської мови, античної історії та культури в університеті. Культурологічний аспект у процесі викладання латинської мови має велике значення: по-перше, термін «культура» виноситься в назву дисципліни «Стародавні мови та культури»; по-друге, неможливо читати латинські тексти, не пояснюючи історичні та культурні явища античності [3].

У зв'язку з цим важливо підкреслити, що навчання латинської мови ведеться на основі міждисциплінарного підходу, який передбачає систематизацію знань про латинську мову і античну культуру за рахунок використання вже накопичених студентами знань з таких дисциплін, як англійська та німецька мови, історія, світова художня культура та ін. Знання про латинську мову, в свою чергу, сприяють систематизації знань з інших дисциплін (мовознавства, романських мов і ін.) [1, с. 74].

Як було сказано вище, основою навчання латинської мови є навчання читанню. Важливо відзначити включення в освітній процес дискурсивний аналіз читання текстів. Такий аналіз має на увазі інтерпретацію тексту, розуміння тексту між рядків, виявлення глибинних інтенцій автора, оскільки текст містить закладену автором інтерпретаційну програму,

спираючись на яку, читач і створює особистісно-актуальний зміст-образ тексту [2, с. 46].

Окрім того, під час навчання читання використовується навчальний переклад як основний засіб навчання. Дослівний переклад дозволяє глибше проникнути в значення лексичних та граматичних одиниць тексту, зіставити мовні явища рідної та іноземної мов у той час як літературний переклад являє собою повне і точне розкриття змісту тексту засобами іншої мови за умови дотримання норм цієї мови. Обидва види навчального перекладу важливі: перший допомагає викладачеві зрозуміти, чи засвоєний студентами граматичний матеріал, другий допомагає студенту зрозуміти сенс латинського тексту [7, с. 8-10].

Необхідно також сказати про важливість інтерактивних завдань при навчанні латинської мови на сучасному етапі. Інтерактивне навчання передбачає взаємодію студента з навчальним середовищем, яке служить джерелом засвоєного досвіду. Активність педагога поступається місцем активності студентів, має місце максимальна передача ініціативи вчення самому студенту. Наприклад, на заняттях латинської мови велику популярність мають такі інтерактивні завдання, як лексичне лото і командні ігри, матеріалом для яких служать лексичний матеріал і крилаті вирази.

Важливою складовою процесу навчання латинської мови є здійснення об'єктивного контролю знань, мовних навичок і умінь. Поряд з традиційними формами контролю (усне і письмове опитування, контрольні роботи та ін.), Застосовується лінгводидактичне тестування, яке визначає рівень мовної компетенції учнів. Особливе поширення набули об'єктивні навчальні мовні тести. У них визначення правильності відповіді здійснюється механічно, за заготовленим ключем. Такі тести виконують контролюючу, навчальну, а також керуючу функції. Використання даних тестів дає можливість заощадити час їх проведення, так і у процесі їх перевірки, оскільки результати такого тестування легко підрахувати.

У зв'язку з використанням електронного навчання стало можливим проводити зазначені тести на базі великої кількості віртуаль-

них навчальних середовищ, серед яких варто відзначити віртуальне середовище MOODLE, де виконання тестів здійснюється студентами самостійно і в будь-який час; деякі види тестів (на множинний вибір, на знаходження відповідностей і ін.) перевіряються комп'ютером автоматично, інші (наприклад, з відкритою відповіддю) перевіряються викладачем.

Результати поточного та підсумкового контролю оформляються із використанням бально-рейтингової системи оцінки знань. За допомогою рейтингу здійснюється кількісна оцінка діяльності студента. Оцінка розраховується за певними формулами і виражена в балах. Перевагами використання бально-рейтингової системи є поінформованість студентів про критерії оцінювання їх знань, підвищення зацікавленості і самостійності студентів у процесі освоєння дисципліни. Введення рейтингової системи дозволяє зробити процес оцінювання знань студентів більш «прозорим» і менш суб'єктивним.

Таким чином, підсумовуюче усе викладене вище, можна зазначити, що значення латинської мови у сучасному світі, природно, не настільки велике, проте вона відіграє дуже важливу роль у системі гуманітарної освіти. Латинська мова, як уже було сказано, необхідна у процесі вивчення сучасних романських мов, оскільки історію цих мов, багато фонетичних та граматичних явищ, особливостей лексики можна зрозуміти лише на основі знання латинської. Це, хоча і меншою мірою, відноситься і до тих, хто вивчає германські мови (англійську та німецьку), на граматичну та, особливо, лексичну систему яких латинська мова також здійснила великий вплив. Латинська мова, безумовно, необхідна історіку і не лише фахівцеві з античної історії, що само собою зрозуміло, але і тим, хто вивчає епоху середньовіччя, всі документи якої написані на латинській мові. Не може обійтися без вивчення латинської мови і юрист, оскільки римське право лягло в основу сучасного західноєвропейського права і, за посередництвом візантійського, вплинуло на найдавніші джерела українського права. Не підлягає сумніву необхідність вивчення латинської мови в медичних і ветеринарних інститутах, на біоло-

гічних і природничих факультетах університетів. Латинська мова, поряд з давньогрецькою, і в даний час служить джерелом для утворення міжнародної суспільно-політичної та наукової

термінології. Таким чином, вивчення латинської мови необхідно кожній людині, що бажає мати справжнє освіту, яка прагне до плідного спілкування і саморозвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боровский Я.М. Латинский язык как международный язык науки // Проблемы международного вспомогательного языка [Текст] / Я.М. Боровский. – М. : 1991. – С. 70-76.
2. Брагова А.М. Интерактивные методы при обучении студентов языкового вуза латинскому языку // Innovations and modern pedagogical technologies in the education system: materials of the V international scientific conference on February 20-21, 2015. Prague: Vedecko vydavatelske centrum «Sociosfera-CZ», 2015. P. 45-46.
3. Гриценко С. Латинська термінологія як невід’ємний компонент фахової підготовки сучасних правознавців. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.
4. Кацман Н.Л. Методика преподавания латинского языка [Текст] / Н.Л. Кацман. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 258 с.
5. Кацман Н.Л. Методика преподавания латинского языка в институтах и на факультетах иностранных языков. М.: Высшая школа, 1979. 142 с.
6. Мусорин А. Преподавание латинского языка в неязыковом вузе. [Текст] / А. Мусорин // Материалы 1-й методической конференции профессорско-преподавательского состава Института экономики и менеджмента. – Новосибирск, 1999. – С. 32-34.
7. Хоміцька З.М. Латинська мова [Текст] / З.М. Хоміцька. – Х. : Право, 2004. – 256 с.
8. Щерба Л.В. Зависимость методики преподавания иностранных языков от состояния общества и его задач. [Текст] / Л.В. Щерба // Преподавание иностранных языков в средней школе: Общие вопросы методики. – 2-е изд. – М., 1974. – С. 14-29.
9. Accent Language Center – Центр иностранных языков для компаний. Значение латыни в современной науке. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://accent-center.ru/ru/articles/znachenie-latyni-v-sovremennoj-nauke.html>